

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ПРИТЯГНЕННЯ ПРОКУРОРА ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Сліпенюк Тетяна Михайлівна

*аспірантка кафедри кримінального процесу
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Прокурор відіграє ключову роль в забезпеченні правопорядку та захисту суспільства від кримінальних правопорушень. Його професійна діяльність спрямована на забезпечення справедливості й притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, що є важливою складовою правової системи будь-якої країни. Законодавством визначено систему повноважень, спрямовану на реалізацію функцій, покладених на прокуратуру. Неналежне виконання останніх зокрема, через зловживання прокурором процесуальними повноваженнями, призводить до порушення прав інших учасників кримінального провадження, підриває довіру населення до органів прокуратури та нівелює ефективність правосуддя. Наведене актуалізує проблематику притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності як процедури, спрямованої на забезпечення високої якості прокурорської діяльності.

Процесуальні повноваження у кримінальному провадженні є важливою складовою частиною правосуддя, що забезпечує ефективність й справедливість розгляду кримінальних проваджень. За допомогою останніх прокурор, представляючи інтереси держави та суспільства, сприяє дотриманню балансу приватних і публічних інтересів, й тим самим забезпечує встановлення об'єктивної істини у справі і прийняття на підставі цього законного, справедливого рішення.

Кожне із процесуальних повноважень має своє функціональне призначення, яке визначається стадією кримінального процесу та обставинами кримінального провадження. Реалізація останніх являє собою багатоаспектну модель поведінки, яка сформована не лише кримінальним процесуальним законодавством, а й судовою практикою, та являє собою чіткий стандарт поведінки у тій чи іншій ситуації. Крім того, процесуальні повноваження мають реалізовуватись в межах основних засад кримінального провадження, серед яких варто виділити верховенство права, законність, рівність, змагальність, презумпцію невинуватості та забезпечення доведеності вини.

Зловживаючи процесуальними повноваженнями прокурор діє у відповідності положень КПК України, що робить його протиправну поведінку невиразною, однак, використовує їх всупереч прямому призначенню та в порушення основних засад кримінального провадження. Наведене може виражатись як у формі дій, так і у формі бездіяльності, наприклад: невиконання вимог закону щодо збереження та захисту доказів [3]; направлення обвинуваченого акту до суду поза межами строку досудового розслідування [5]; безпідставна зміна кваліфікації кримінально-караних діянь підозрюваного без інформування керівництва [4]; бездіяльність щодо всебічного, повного та об'єктивного встановлення обставин кримінального провадження [6] тощо. В трудовому контексті діяльності прокурора вищенаведене являє собою не виконання чи неналежне виконання службових обов'язків, знеславлення звання прокурора та виклик сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури, а також порушення правил прокурорської етики.

Для вирішення таких ситуацій та вжиття відповідних заходів, Законом України «Про прокуратуру» [1] передбачено процедуру притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності.

Згідно з положеннями розділу VI цього нормативно-правового акту, кожна особа, яка знає про вчинення прокурором дисциплінарного проступку, має право звернутися до відповідного органу, що займається дисциплінарним провадженням щодо прокурорів, з дисциплінарною скаргою. Як свідчить аналіз рішень Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів за 2022–2024 роки, найчастіше скаржниками є керівники прокуратури та особи, які мали процесуальний статус потерпілих у певних кримінальних провадженнях [2].

У разі прийнятності скарги, кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів, відкриває дисциплінарне провадження, а її член проводить перевірку зазначених у скарзі обставин та складає відповідний висновок. Останній повинен містити інформацію про наявність чи відсутність дисциплінарного проступку прокурора та виклад обставин, якими це підтверджується. Якщо під час перевірки виявляються інші обставини, які можуть бути підставою для притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності, то ця інформація також включається до заключного висновку. У разі встановлення підстав для притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності, у висновку також повинна міститись інформація про характер порушення, його наслідки, інформацію про прокурора, ступінь його вини, інші фактори, які важливі для прийняття рішення про накладення дисциплінарного стягнення, а також пропозицію щодо конкретного виду стягнення [1].

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів, розглядає висновок про наявність або відсутність порушення дисципліни прокурором на своєму засіданні. На це засідання запрошуються особа, яка подала скаргу, прокурор, проти якого ведеться провадження, їхні представники та інші особи за необхідності. Здійснивши розгляд висновку на засадах змагальності, відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, більшістю голосів від свого загального складу приймає рішення. У випадку притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності, на прокурора накладається одне із таких стягнень як догана, заборона на строк до одного року на переведення до органу прокуратури вищого рівня чи на призначення на вищу посаду в органі прокуратури, в якому прокурор обіймає посаду, звільнення [1]. Як свідчить аналіз правозастосовної практики, при виборі стягнення за вчинення дисциплінарного проступку, пов'язаного із зловживанням процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі, серед ключових факторів є наслідки для кримінального провадження та його учасників, спричиненні такими діями/бездіяльністю, а також для авторитету органів прокуратури. Найчастіше, такими стягненнями є догана та заборона переведення до прокуратури вищого рівня [2].

Підсумовуючи, приходимо до висновку, що дисциплінарна відповідальність є одним із механізмів запобігання та протидії зловживання прокурорами процесуальними повноваженнями у кримінальному процесі. Разом з тим, аналіз правозастосовної практики показує, що на жаль, на сьогодні останній не охопив весь спектр форм досліджуваних зловживань, що негативно відображається як на окремих кримінальних провадженнях, так і на авторитеті органів прокуратури загалом, а тому потребує вдосконалення.

Література:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.
2. Офіційний сайт Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів. URL: <https://kdkp.gov.ua/>
3. Рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів від 25 січня 2023 року № 18дп-23. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2023/01/25/3364>
4. Рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів від 14 грудня 2022 року № 230дп-22. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2022/12/14/3313>
5. Рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів від 21 лютого 2024 року № 31дп-24. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2024/02/21/4362>

6. Рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів від 22 жовтня 2022 року № 173дп-22. URL: <https://kdkp.gov.ua/decision/2022/10/12/3229>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-452-1-98>

ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ВИКЛИКИ

Тарасюк Сергій Миколайович

*доктор філософії, доцент кафедри кримінального права і процесу
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

Основою в побудові сучасної України та правовладного суспільства має бути пріоритет прав та свобод людини, за умов поваги прав будь-якої людини, їх охорони та гарантування, що дає можливість гідному існуванню людини, сприяє взаєморозумінню та належним стосункам як з іншими носіями прав, так і державою в особі її представників, забезпечує особу від держави, визначає межі втручання держави в суспільні відносини, виступає засобом захисту у випадках невинуватого втручання. Фактично можна сказати, що права людини тісно пов'язані з суспільними відносинами, є нормативною формою взаємодії людей, упорядкування їх зв'язків, координації їх діяльності та вчинків, запобігання суперечностям та конфліктним ситуаціям. За своєю сутністю вони нормативно формулюють ті умови і способи життєдіяльності людей, які є об'єктивно необхідними для забезпечення нормального функціонування індивіда, суспільства та держави.

Ми погоджуємося з В. М. Маркеловою, що права і свободи людини за своєю суттю нормативно передбачають саме такі умови і способи життєдіяльності індивіда, які вважаються об'єктивно необхідними для забезпечення його нормального функціонування та можливості користування найважливішими благами. Права людини постають фундаментом взаємовідносин особистості та держави, визначають межі державної влади та цілі державної політики [1, с. 13, 14]. К. А. Бабенко з цього приводу наголошує, що забезпечення прав і свобод людини є однією з головних прерогатив існування держави як такої. У разі нехтування такими прерогативами держава втрачатиме легітимність, свій авторитет і врешті-решт позбавляється будь-яких підстав для свого існування [2].